

МОНОГРАФІЯ ПРО КЕНОФІТИ ПОЛЬЩІ

Tokarska-Guzik B. The establishment and spread of alien plant species (kenophytes) in the flora of Poland. — Katowice: Wydawnictwo uniwersytetu Śląskiego, 2005. — 192 s.

Нещодавно побачила світ дуже цікава та актуальна праця д-ра Барбари Токарської-Гузик (Dr. B. Tokarska-Guzik) із Сілезького університету (Uniwersytet Śląski, Polska). У ній на прикладі кенофітів флори Польщі — найбільш цікавої та динамічної групи адвентивної фракції флори — висвітлено важливі теоретичні питання, пов'язані з проблемою її синантропізації. Кенофіти нині відіграють найістотнішу роль в антропогенній трансформації природної флори. Їх безпосереднє проникнення у нові регіони зумовлене діяльністю людини. Тому основним завданням роботи було всебічне комплексне вивчення кенофітів країни з використанням як даних історико-ботанічної літератури та аналізу гербарних колекцій, так і сучасних оригінальних досліджень, що дало змогу реконструювати та з'ясувати історію їх занесення, подальше розповсюдження, зміни, які вони спричинюють, проникаючи у різні природні та напівприродні ценози, встановити сучасний стан їх поширення, натуралізації та ролі у процесі синантропізації.

Монографія Б. Токарської-Гузик «Натуралізація та поширення видів адвентивних рослин (кенофітів) флори Польщі» складається з п'яти розділів: I — «Теоретичний огляд», II — «Термінологія та методологія», III — «Аналіз та синтез даних», IV — «Обговорення», V — «Узагальнення, висновки та перспективи дослідження видів адвентивних рослин у Польщі на тлі тенденцій, які превалюють у Європі та світі», а також списку літератури і додатків.

© В.В. ПРОТОПОПОВА,
М.В. ШЕВЕРА, 2006

У вступних частинах Б. Токарська-Гузик детально аналізує об'єкт дослідження — кенофіти, їхню роль у флорі загалом як представників антропогенно зміненого рослинного покриву та зміни, до яких вони призводять у її аборигенній фракції. На основі аналізу багатьох вітчизняних публікацій автор представила історію дослідження видів адвентивних рослин Польщі, охарактеризувала стан вивченості цього напрямку як у країні, так і на тлі сучасних антропогенних змін рослинного покриву Європи. Критично аналізуються методологічні підходи та класифікаційні схеми синантропних рослин, що використовуються у Польщі, яка має давні традиції та вагомий науковий доробок у цих дослідженнях, а також розглянуто термінологічний апарат, матеріали та методи дослідження, використані у роботі.

Основна частина монографії присвячена аналізу результатів комплексного дослідження кенофітів флори Польщі. Різні аспекти поширення та екологічної приуроченості видів адвентивних рослин флори Польщі аналізуються на прикладі таких виділених автором груп: 1) кенофіти, поширені по всій території країни, за винятком окремих регіонів (*Sisymbrium altissimum* group 12 видів, *Diplotaxis tenuifolia* group — 13 видів); 2) кенофіти, поширені по всій території країни з переважною концентрацією у певних регіонах, а саме *Bunias orientalis* group (11 видів), *Geranium pyrenaicum* group (9 видів), *Echinocystis lobata* group (8 видів); 3) кенофіти з обмеженим поширенням у країні, локалізовані у західних (6 видів), східних (17 видів) та північних районах (10 видів); 4) кенофіти, пов'язані з долинами річок; 5) кенофіти, пов'язані з міськими територіями та залізницями.

За даними автора, у Польщі більшість представників дослідженої групи кенофітів є вихідцями з Пн. Америки (30 %) та Азії (24 %). Систематичний, біоморфологічний, екологічний спектри відображають основні риси адвентивної флори країни і вказують на її середземноморський характер.

Дуже детально Б. Токарська-Гузик реконструює історію занесення та подальшого розповсюдження модельних видів дослідженої групи кенофітів, які представляють певний тип їх поширення: 1) група деревних рослин, що спонтанно поширюються з культури, як результат «доместикації видів» (*Acer negundo* L., *Padus serotina* (Ehrh.) Borkh., *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, *Clematis vitalba* L.); 2) група трав'янистих рослин, що вирощувалися як лікарські або декоративні та увійшли до складу флори, у т.ч. види європейського (*Symbalaria muralis* P. Gaertn., B. Mey & Schreb., *Digitalis purpurea* L., *Echinops sphaerocephalus* L.), азійського (*Elsholtzia ciliata* (Thunb. Hyl., *Impatiens glandulifera* Royle, *I. parviflora* DC., *Reynoutria japonica* Houtt.) та американського (*Echinocystis lobata* (F. Michx.) Torr. & Gray, *Rudbeckia laciniata* L., *Mimulus guttatus* DC.,) походження; 3) група випадково інтродукованих видів, у т.ч. європейського (*Anthoxanthum aristatum* Boiss., *Artemisia austriaca* Jacq., *Bunias orientalis* L., *Eragrostis minor* Host, *Rumex confertus* Willd., *Salsola kali* L. subsp. *ruthenica* (Iljin) Soó), азійського (*Sisymbrium altissimum* L., *Veronica persica* L.) та американського (*Bidens frondosa* L., *Chamomilla suaveolens* (Pursh) Rydb.,

Elodea canadensis Michx.) походження. Поширення цих видів детально представлено на картах, які подають інформацію про місце і час занесення виду на територію країни, формування осередків та динаміку їхнього поширення і дуже наочно доповнюють текстову частину монографії.

Особливий інтерес становить трактування автором питань, пов'язаних з історичними аспектами поширення кенофітів у флорі Польщі, а саме часу міграцій, ролі міст, історичних садів і парків, ботанічних садів як центрів первинного занесення та подальшої експансії видів, шляхів розселення, тенденцій динаміки розповсюдження, участь у різних типах біотопів тощо.

Заключна частина монографії узагальнює інформацію щодо сучасного стану досліджень кенофітів Польщі та накреслює перспективи їх подальшого вивчення, насамперед інвазійних видів. Приємно вражає список використаної автором літератури, загальним обсягом 30 сторінок, серед яких цитуються й праці українських ботаніків. Цінними є три додатки, представлені у вигляді таблиць, у яких подано список досліджених кенофітів та узагальнено відомості про них (життєва форма, особливості біології, шляхи розповсюдження, життєва стратегія, походження, шляхи інтродукції, час першої фіксації у Європі та Польщі, найдавніші локалітети, дані про чисельність і тенденції динаміки виду, типи місцезростань, характер інвазійності виду, відомості про існуючі карти поширення та ін.).

Отже, монографія Б. Токарської-Гузик являє собою зведення про учасний стан групи кенофітів, які призводять до найбільш суттєвих деструктивних змін рослинного покриву Польщі, та фактори, що сприяють їх експансії. Монографія є теоретичною базою для розробки практичних превентивних заходів та контролю поширення кенофітів. Ця праця, як зазначає сама авторка, виконана в руслі сучасного актуального напрямку досліджень інвентаризації адвентивних фракцій флор різних районів Європи з метою розробки єдиної стратегії контролю неаборигенних організмів. Дані, отримані польською дослідницею, становлять значний інтерес і для українських ботаніків — не тільки внаслідок подібності видового складу дослідженої групи, а й тематики розглянутих у книзі питань.

На завершення широ дякуємо колезі д-ру Б. Токарській-Гузик за подаровану цікаву монографію про кенофіти Польщі.

В.В. ПРОТОПОПОВА, М.В. ШЕВЕРА